

GRENSVERLEGGEND

Mobiliteitsobstakels binnen het hoger onderwijs
geïnterviewd door het ISO en ESN

Utrecht, Juli 2003

**INTERSTEDELIJK STUDENTEN OVERLEG
DRIEHARINGSTRAAT 25, 3511 BH UTRECHT
T 030-230 26 66 / F 030-230 44 11
E ISO@ISO.NL / I WWW.ISO.NL**

**ERASMUS STUDENTEN NETWERK
POSTBUS 616, 6200 MD MAASTRICHT
E INFO@ESN-NL.ORG / I WWW.ESN-NL.ORG**

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1. Gesignaleerde knelpunten	5
2. De rol van de overheid	6
Beperking studiefinancieringsmogelijkheden	6
Ondoorzichtigheid beursgelden.....	6
Te weinig stimulans voor samenwerkingsverbanden	6
Gebrekkige informatievoorziening overheid	7
3. De rol van de instellingen.....	8
Informatievoorziening door instellingen	8
Aanvraagprocedure	8
Voorlichting beurzen	9
Hulp bij inschrijving	9
Toekennen studiepunten	9
Aansluiting lesperioden	10
Huisvesting buitenland.....	10
4. De rol van de student.....	11
Te weinig gebruik van bestaande faciliteiten.....	11
Te weinig ambassadeurs na terugkomst van uitwisseling	11
Conclusie en aanbevelingen	12
Bijlage 1.....	13

Inleiding

Op 1 september 2002 is in Nederland het hoger onderwijs drastisch veranderd met het van kracht worden van de Bachelor/Master Wet. Een van de redenen om het Bachelor/Master stelsel in te voeren was dat men de transparantie in het hoger onderwijs wilde verhogen. Ook vergroot de invoering van het Bachelor/Masterstelsel de mobiliteit van de student, omdat het voor de instelling en voor de student duidelijk is in welk stadium van de studie de student zich bevindt en wat hij allemaal daarvoor al heeft gedaan. De instelling kan dan makkelijk inschatten of de student in een bepaald jaar kan instromen op een andere universiteit. Dit is echter niet genoeg, voor internationalisering zijn ook randvoorwaarden van belang. Met de invoering van het Bachelor/Masterstelsel is voor het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO) en Erasmus Student Network Nederland (ESN) het moment aangebroken om kritisch naar de internationalisering van het Nederlandse hoger onderwijs en de mobiliteit van studenten te kijken.

Uit de laatste cijfers blijkt dat steeds minder studenten enige tijd in het buitenland gaan studeren met een beurs. Ongeveer 5,3% van de Nederlandse studenten studeerde in het jaar 2001-2002 aan een onderwijsinstelling in het buitenland¹. Dit is een daling van 24% ten opzichte van 1999-2000, toen 7% van de studenten met een beurs aan een buitenlandse instelling studeerde². Dit ondanks alle stimulering vanuit de overheid en instellingen.

Er zijn verschillende redenen waarom het voor studenten belangrijk is om naar het buitenland te gaan. Uit reacties van studenten is gebleken dat ervaring in het buitenland vanuit het oogpunt van algemene ontplooiing zeer nuttig is. Een student voegt op deze manier meerwaarde toe aan zijn of haar studie en leert in vele gevallen een vreemde taal. Persoonlijke en sociale groei van de student zijn volgens ISO en ESN evenzo belangrijk. Studenten ontwikkelen zo het vermogen tot interculturele communicatie, aanpassingsvermogen en kennis over een ander land en een andere cultuur. Een studieperiode in het buitenland is eveneens een niet te onderschatten voordeel bij het betreden van de arbeidsmarkt.

Mobiliteitsprogramma's naar het buitenland heeft dus een grote meerwaarde voor studenten. Helaas constateren het ISO en ESN dat er nog verschillende belemmeringen zijn voor studenten om naar het buitenland te gaan. Uitwisselingsstudenten lopen over het algemeen tegen vier verschillende soorten problemen aan. Deze vier problemen zijn van financiële, bureaucratische, informatieve en sociale aard. De verschillende soorten problemen zullen in deze notitie worden uitgelegd.

De bestaande mobiliteitsobstakels zijn al in 2000 door ISO en ESN gesignaleerd en zijn de basis geweest voor de notitie 'Hoge Bergen en Diepe Dalen' waarin aanbevelingen zijn gedaan om het hoger onderwijs internationaler te maken. Wat er met de aanbevelingen uit die notitie is gedaan zal later in deze notitie uiteengezet worden.

Met deze notitie willen het ISO en ESN een kritische visie geven op de internationalisering van het hoger onderwijs in Nederland. Er kan nog veel verbeterd worden door verschillende partijen om het voor studenten makkelijker te maken naar het buitenland te gaan. De knelpunten zijn in het eerste hoofdstuk benoemd. In de volgende hoofdstukken zal internationalisering vanuit verschillende invalshoeken, namelijk overheid -hoofdstuk 2-, instelling -hoofdstuk 3- en student -hoofdstuk 4- bekeken worden. Het uiteindelijke doel van deze notitie is de internationalisering van het hoger onderwijs in Nederland een

¹ BISON monitor juli 2002, NUFFIC

² BISON monitor november 2000, NUFFIC

positieve impuls te geven. Volgens ISO en ESN zou het zo moeten zijn dat de studenten die naar het buitenland willen, dit ook doen. Hiervoor is actie nodig van zowel de studenten, de instellingen als van de overheid.

Deze notitie heeft als onderwerp studenten die vanuit Nederland naar het buitenland gaan voor enkele maanden. De studenten die hun hele studie in het buitenland (willen) volgen worden buiten beschouwing gelaten. Nadat dit beschreven is zullen de aanbevelingen op een rijtje gezet worden tezamen met de conclusies.

1. Gesignaleerde knelpunten

Sinds de publicatie van 'Hoge bergen diepe dalen' (een notitie van het ISO en ESN), zijn er verbeteringen opgetreden. Zo is de invoering van ECTS (European Credit Transfer System) een feit en zijn bij steeds meer hoger onderwijs instellingen goede, duidelijke websites beschikbaar in zowel Nederlands als Engels. Er heerst nog wel verschil tussen de verbeteringen op WO en HBO- instellingen, maar de verbeteringen zijn duidelijk zichtbaar. Helaas zijn nog steeds niet alle problemen de wereld uit. Hieronder worden de knelpunten op het gebied van overheid, instellingen en student benoemd:

Overheid

- Beperking studiefinancieringsmogelijkheden
- Ondoorzichtigheid in beursgelden
- Te weinig stimulans voor bilaterale samenwerking
- Te weinig oog voor reeds bestaande (studenten)netwerken
- Gebrekkige informatievoorziening overheid

Instellingen

- Gebrekkige informatievoorziening
- Te lange aanvraagprocedures
- Onbekendheid omtrent beurzen
- Moeilijkheden bij inschrijving
- Onduidelijkheid toekenning studiepunten
- Lesperioden verschillen per instelling
- Weinig huisvestingvoorzieningen in het buitenland

Student

- Te weinig gebruik van bestaande faciliteiten
- Te weinig "ambassadeurs" na terugkomst van uitwisseling

2. De rol van de overheid

De Europese Unie heeft jaren geleden mobiliteitsprogramma's in het leven geroepen. Het doel hiervan is het vergroten van mobiliteit onder studenten en het uitwisselen van kennis en informatie tussen verschillende landen. Dit doel wordt anno 2003 aardig bereikt, maar er kunnen nog enkele kanttekeningen gemaakt worden. Hoewel de mogelijkheid tot financiering bestaat, verhindert de ondoorzichtigheid het aanspraak maken op beurzen. Verder zou de EU meer kunnen en moeten ondernemen om bilaterale overeenkomsten te stimuleren. Het is belangrijk dat de overheid het internationaliseringvraagstuk en de bijbehorende mobiliteitsobstakels op de EU-agenda zet.

Beperking studiefinancieringsmogelijkheden

Bij vertrek van studenten naar het buitenland komt de student voor extra kosten te staan. Het gaat dan met name om reis- en visumkosten en andere eenmalige uitgaven. De overheid schiet tekort wanneer het gaat om deze extra kosten. De studiefinanciering zal op dit punt flexibeler ingezet moeten worden, door bijvoorbeeld een extra, incidentele lening te verschaffen.

Tevens is het van belang dat de bureaucratiesering bij de IBG (informatie beheergroep) verminderd wordt. Wanneer een student naar het buitenland wil dan verandert veelal de studietoelage. Dit moet echter minstens twee maanden van tevoren gemeld worden, terwijl dan vaak nog niet bekend is of de uitwisseling daadwerkelijk doorgaat.

Het gaat hierbij om twee dingen, de vergoeding van de OV-kaart en de hoogte van de beurs (uitwonend).

Als dit niet op tijd wordt aangegeven kan het zijn dat de student als thuiswonende student wordt bestempeld of grote problemen kan krijgen omdat het adres waar hij op ingeschreven staat niet het adres is waar hij woont.

Ondoorzichtigheid beursgelden

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen houdt zich niet direct bezig met internationale uitwisseling. Wel bestaat er de Nederlandse Organisatie voor Internationale Samenwerking in het Hoger Onderwijs, de NUFFIC. Deze organisatie voert taken uit voor het Ministerie, maar is geen onderdeel daarvan. De Nuffic is een professionele non-profit organisatie die ten doel heeft intermediair te zijn tussen het Nederlands onderwijsveld en de internationale onderwijsgemeenschap.

De Nuffic heeft een poging gedaan in het woud van beschikbare beurzen overzicht te scheppen door middel van een "beursopener" op internet. Hiermee kan bekeken worden wanneer je voor welke beurs in aanmerking komt. Hoewel dit volgens het ISO en ESN een goed begin is, is het tijd voor één herkenbaar fonds waar al het beschikbare geld vanuit de overheid gebundeld is. Transparantie zou het hoofddoel moeten zijn. Niet alleen voor de mobiliteitsprogramma's binnen Europa is dit belangrijk, ook voor studenten die buiten Europa hun kennis willen vergroten is het hard nodig tot een duidelijk fonds te komen waaruit blijkt wat de mogelijkheden zijn.

Te weinig stimulans voor samenwerkingsverbanden

De Nederlandse overheid moet samenwerkingsverbanden stimuleren. Een van de manieren waarop zij dit kan doen, is steunen van internationale studentennetwerken. Binnen Europa bestaan verschillende netwerken die uiterst geschikt zijn voor dit doel. Een van die

netwerken is het Erasmus Student Network. Zodoende zou er dus, in plaats van bovenaf geïnitieerd, vanuit de studenten een samenwerkingsverband tussen universiteiten in verschillende Europese landen kunnen worden opgezet of worden uitgediept. Niet alleen binnen Europa zou de overheid deze banden moeten aanhalen, ook buiten Europa moet het makkelijker worden om een tijd te gaan studeren. Door het opzetten van een wereldwijd netwerk stimuleren wordt kennisuitwisseling gestimuleerd.

Gebrekkige informatievoorziening overheid

Ondanks het feit dat universiteiten en hogescholen over heel Europa zelf de verantwoordelijkheid hebben om te zorgen voor duidelijke informatie omtrent studieprogramma's, is en blijft het van groot belang dat de overheid toeziet dat alles volgens de wet verloopt en dat ingegrepen of aangestuurd kan worden wanneer dat nodig is. Onderwijs is cruciaal voor het voortbestaan van de samenleving en mag daarom nooit helemaal uit handen gegeven worden.

De NUFFIC heeft een stap in de goede richting gedaan door de "wilweg"-campagne in het leven te roepen in oktober 2000. Onderdeel van deze campagne is een website³, die informatie verschaft over het volgen van een uitwisselingstraject, zou meer bekendheid moeten genieten onder studenten. Het ISO en ESN vinden het ontwikkelen van de site een zeer goed initiatief en het gebruik van de site door studenten moet daarom gestimuleerd worden.

Toch zijn Het ISO en ESN van mening dat dit nog niet voldoende is en dat de overheid meer zou moeten doen aan stimulering van de student voor een uitwisselingsprogramma naar een buitenlandse instelling.

³ www.wilweg.nl

3. De rol van de instellingen

Hogescholen en universiteiten hebben, als verantwoordelijken voor kwalitatief goed onderwijs, groot belang bij een soepel verlopend internationaliseringproces. Op de (internationale) arbeidsmarkt is men op zoek naar breed georiënteerde afgestudeerden. Daarom moet iedere student zich optimaal kunnen ontplooien tijdens zijn studietijd. Instellingen hebben zowel een bemiddelende en begeleidende rol ten opzichte van studenten. Enerzijds zorgen zij voor de contacten met de buitenlandse instelling en anderzijds dienen zij studenten voor te lichten over het te doorlopen traject.

Informatievoorziening door instellingen

Helaas is de informatievoorziening bij instellingen verre van optimaal. Veel studenten weten niet dat ze met hun studie naar het buitenland kunnen of wat precies de samenwerkingsverbanden zijn tussen instellingen. De rol van instellingen is om studenten te stimuleren naar het buitenland te gaan. Daartoe is een goede informatievoorziening noodzakelijk.

Werving

Het ISO en ESN hebben onderzoek gedaan naar de informatievoorziening door de bureaus buitenland bij verschillende instellingen. De uitkomsten zijn te vinden in de bijlage. De informatievoorziening is zeer verschillend per faculteit. Een ding is heel erg duidelijk; de informatievoorziening op universiteiten is beter dan de informatievoorziening op hogescholen. Helaas laat de informatievoorziening op universiteiten vaak ook te wensen over. Uit het onderzoek blijkt dat er voor studenten vaak geen aanspreekpunt is op de instelling, maar dat studenten zelf maar een beetje moeten kijken hoe alles zit. Op veel instellingen zijn er geen voorlichtingsdagen. Het ISO en ESN betreuren dit omdat juist informatieavonden heel nuttig kunnen zijn om studenten bekend te maken met het feit dat ze naar het buitenland kunnen gaan.

Er zijn verschillende manieren om de informatievoorziening te optimaliseren. Ten eerste moeten studenten al in hun eerste jaar verteld worden dat er in latere jaren de mogelijkheid bestaat naar het buitenland te gaan. Door toegenomen studiedruk raken meer studenten overtuigd van de idee dat studeren in het buitenland te veel tijd kost. Een tweede idee is "ambassadeurs" van allerlei opleidingen, die bereid zijn vragen van studenten te beantwoorden. Deze ambassadeurs zijn studenten die zelf in het buitenland zijn geweest. Een instelling kan ook een overzicht maken van alle studenten die in het buitenland zijn geweest. Het belangrijkste is dat studenten met ervaringsdeskundigen kunnen praten. Een andere manier om informatie te kunnen geven aan studenten is via informatieavonden over studeren in het buitenland. Op deze avonden kunnen folders uitgedeeld worden en kunnen ook weer studenten met ervaring uitgenodigd worden.

Aanvraagprocedure

Uit het onderzoek naar bureaus buitenland⁴ van het ISO en ESN komt een probleem van bureaucratische aard boven: studenten moeten zich lang van tevoren inschrijven voor een studie in het buitenland. Wanneer een student in september naar het buitenland wil, dan moet hij dit in maart aangeven bij de instelling. Dit houdt in dat hij al in december, januari of februari naar informatieavonden moet gaan om zich te oriënteren. Het probleem

⁴ Onderzoek bureaus buitenland 2003

is dan echter dat veel studenten nog geen zicht hebben over het verloop van hun studie en dus nog niet weten of het wel mogelijk is om naar het buitenland te gaan.

Een methode om het traject van aanvraag te verkorten is die van de Universiteit Maastricht. Op deze universiteit hoeven de studenten als ze naar het buitenland gaan alleen een formulier in te vullen waar op staat welke studie ze doen, hun persoonlijke gegevens en naar welke universiteit ze willen in welke periode. Naast dit formulier moet nog de cijferlijst ingeleverd worden van de eerste twee jaar. Dan volgt er een loting voor de plaatsen waar weinig studieplekken zijn. Na een maand krijgt de student te horen of hij wel of niet naar de plaats van bestemming kan, en of hij naar de eerste, tweede, derde of vierde keus mag gaan. Als de student naar het buitenland mag, dan krijgt hij een beurs via de universiteit. Het voordeel van deze procedure is dat het voor de student een makkelijke en snelle procedure is. Er zit echter ook een nadeel aan. Motivatie van de student speelt bij deze selectieprocedure geen rol.

Een andere methode om studenten te selecteren voor een periode in het buitenland is de studenten een motivatiebrief te laten schrijven en eventueel een aanbevelingsbrief. Dit gebeurt op de Universiteit Utrecht, waar studenten een CV, een motivatiebrief en een aanbevelingsbrief moeten schrijven. De universiteit kijkt hier dan naar en bekijkt naar aanleiding van de verschillende stukken of je naar het buitenland kunt. Het grote voordeel hiervan is dat studenten het lot in eigen handen hebben. Een nadeel is dat de selectieprocedure subjectiever wordt doordat iemand de brieven moet beoordelen. Er is dan minder controle op de procedure. Bovendien kan het voor studenten een drempel zijn om zich op te geven. Als de student het gevoel heeft dat hij geen kans maakt, dan zal hij zich ook niet inschrijven.

Voorlichting beurzen

Studenten blijken slecht op de hoogte over de aanvraag van speciale beurzen voor verblijf in het buitenland. Er bestaan verschillende typen beurzen met elk eigen criteria, die studenten voor studie in het buitenland kunnen aanvragen. De taak van de instelling, ofwel bureau internationalisering, is om studenten hiervan op de hoogte te brengen en te begeleiden bij de aanvraag van een beurs.

De instelling zou hier een faciliterende rol in kunnen spelen door zelf alle beurzen aan te vragen en die toe te kennen aan de studenten die naar het buitenland willen.

Hulp bij inschrijving

Als de keuze voor het land en de instelling is gemaakt stuit hij vaak op problemen omtrent inschrijving aan de buitenlandse instelling. Een veel gehoorde klacht is dat studenten geen idee hebben wanneer en hoe ze zich in moeten schrijven. De taak van de thuisinstelling is om de student hierin te informeren en begeleiden, aangezien zij de contacten met de buitenlandse instelling heeft en dus makkelijker toegang heeft tot procedures. Helaas blijkt dit in praktijk niet het geval en moeten studenten dit veelal zelf moeten uitzoeken.

Toekennen studiepunten

Daarnaast is het vaak zo dat studenten zelf maar uit moeten zoeken of het niveau van de andere instelling aan de kwaliteitseisen voldoet. Hierdoor ontstaat onduidelijkheid over het toekennen van studiepunten en de inpassing in het curriculum. Door onduidelijke voorlichting wordt dit vaak pas ontdekt nadat de student terug is van het verblijf in het

buitenland. Ondanks de verworven ervaringen loopt de student hierdoor studievertraging op met bijbehorende studieschuld.

De instelling in Nederland zou dus al van tevoren aan moeten geven of een student punten kan krijgen voor de vakken die hij in het buitenland wil volgen. Door de transparantie in het onderwijs te vergroten kan dit mogelijk gemaakt worden. ISO en ESN Nederland zijn tevreden met de invoering van de ECTS maar pleiten alsnog voor duidelijke afspraken, zwart op wit.

Aansluiting lesperioden

Naast alle problemen die hierboven zijn besproken ligt er nog een knelpunt bij de instellingen dat niet geschaard kan worden onder de voorgaande noemers. Het probleem is dat niet iedere instelling dezelfde lesperioden heeft. Sommige instellingen hebben semesters, anderen trimester en dergelijke. Hierdoor kan de student niet makkelijk doorstromen en loopt hij vrijwel altijd studievertraging op. Het hierboven geschetste probleem heeft te maken met goede afspraken bij de samenwerkingsverbanden. Het ISO en ESN vinden dat op internationale bijeenkomsten zoals Berlijn dit jaar naar deze aansluitingen gekeken moet worden. Verder moet er natuurlijk weer duidelijke voorlichting over komen.

Huisvesting buitenland

Wanneer studenten naar het buitenland gaan helpen veel instellingen niet met het zoeken naar huisvestingen. Natuurlijk zijn er ook uitzonderingen, zoals de UTwente die onderdak voor je regelt wanneer je vier maanden tevoren alles al regelt en je inschrijft. Het hangt ook vaak van het land af of je wordt ondersteund bij het zoeken naar een kamer. Het ISO en ESN raden aan meer afspraken over huisvesting te maken en onderdeel te laten zijn van de samenwerkingsverbanden.

4. De rol van de student

In de vorige hoofdstukken is uitvoerig beschreven wat de taken van de instellingen en de overheid kunnen zijn om het aantal studenten dat daadwerkelijk naar het buitenland gaat te laten toenemen. Maar ook de student heeft hierin zijn of haar verantwoordelijkheid.

Te weinig gebruik van bestaande faciliteiten

Studenten die naar het buitenland gaan zijn meestal genoodzaakt om een beurs aan te vragen. Deze aanvraag kan bij de eigen instelling, maar ook bij andere instanties. De meeste studenten kennen deze mogelijkheden niet en maken er derhalve geen gebruik van. Studenten zouden hun eigen mogelijkheden beter moeten onderzoeken en gebruik maken van alle tot hun beschikking staande faciliteiten.

Te weinig ambassadeurs na terugkomst van uitwisseling

Voor de terugkerende student zien het ISO en ESN promotie van een verblijf in het buitenland als belangrijke taak. Hij of zij kan de opgedane ervaringen met andere studenten delen en hen stimuleren voor een verblijf in het buitenland. Daarnaast kan een dergelijke ambassadeur behulpzaam zijn bij het kennismaken met de gastcultuur, het vinden van woonruimte en geven van andere nuttige informatie.

Voor de bureaus buitenland van de universiteit of hogeschool kan de ambassadeur als contactpersoon en vraagbaak optreden voor studenten die informatie willen over een verblijf in het buitenland en om hen te stimuleren om ook daadwerkelijk te gaan.

Wanneer studenten zich actief inzetten voor hun instelling door een ambassadeursschap zal er veel duidelijkheid geschapen worden voor de studenten die nog naar het buitenland willen. De studenten die al zijn geweest zitten immers het dichtste bij het vuur en kunnen andere studenten makkelijk enthousiast maken. Het ISO en ESN juichen initiatieven zoals in Maastricht, waarbij studenten die in het buitenland zijn geweest een 'buddy' worden voor de studenten die nog naar het buitenland gaan, dan ook ten zeerste toe.

Een andere mogelijkheid is dat de student die geïnteresseerd is in uitwisseling contact opneemt met een netwerk als ESN (Erasmus Student Network). Dit omdat daar veel kennis is over uitwisselingen in het algemeen en omdat hier kunnen ook contact gezocht kan worden met buitenlandse studenten die studeren aan de instellingen waarmee uitwisselingscontacten bestaan.

Conclusie en aanbevelingen

Er is sinds 2000 veel veranderd, helaas zijn we nog steeds niet bij het eindpunt. De knelpunten liggen nu met name bij de overheid en de instellingen zelf.

De overheid heeft de verantwoordelijkheid de student tegemoet te komen in de extra kosten die gemaakt worden bij een uitwisseling met het buitenland. De studiefinanciering kan op dit punt flexibeler ingezet worden zodat de student extra kan lenen wanneer het gaat om eenmalige kosten.

De overheid moet de beschikbaarheid omtrent beurzen transparanter maken. Studenten worden belemmerd doordat zij vaak niet weten welke mogelijkheden er bestaan bij het aanvragen van beurzen.

Tevens moet de overheid samenwerkingsverbanden met het buitenland stimuleren.

Internationalisering binnen het hoger onderwijs moet een aandachtspunt worden op de EU agenda. Door juiste voorlichting over studeren in het buitenland kan de student geprikkeld worden om de stap daadwerkelijk te nemen.

De student stuit op verschillende problemen, die verholpen zouden kunnen worden wanneer ze zich iets meer bewust zouden worden van hun taak als intermediair en begeleider. Het is opmerkelijk dat de aanvraagprocedure zoveel tijd in beslag neemt dat een student een half jaar van te voren moet weten waar hij naar toe wil.

De instellingen moeten meer doen aan voorlichting, zodat voorkomen kan worden dat onvoldoende kennis over toekenning van punten en beschikbare beurzen een rem vormen op internationalisering binnen het hoger onderwijs.

De problemen op instellingen manifesteren zich in gebrekkige informatievoorziening en begeleiding van studenten die voor de studie naar het buitenland willen.

Bijlage 1

Vragenlijst Bureau's Buitenland (HBO & WO) Onderverdeeld in verschillende faculteiten

Het doel van deze vragenlijst is bekijken in hoeverre Bureau's Buitenland kennis hebben over uitwisselingsprogramma's, hoe de papierwinkel behandeld wordt en over er voldoende informatie beschikbaar is voor de student die op uitwisseling wil gaan.

1. Algemene informatie

- Hoe is de website opgebouwd?
- Is deze ook beschikbaar in het Engels?
- Wordt duidelijk hoe de aanvraag procedure zal verlopen?
- Is er een link naar Nuffic?
- Is er een contactpersoon beschikbaar binnen de faculteit?
- Is duidelijk welke universiteit in het buitenland welke vakken aanbiedt?

2. Tijdsduur aanvraag erasmusbeurs

- Is het traject duidelijk, wat moet de student zelf doen, in hoeverre helpt het BB mee met de aanvraag?
- Hoe lang duurt het van moment van inschrijving uitwisseling tot het daadwerkelijk vertrek van de student?

3. Sociale opvang

- Is er een ESN sectie in de eigen stad? In hoeverre heeft het BB daar contact mee?
- Heeft het BB een overzicht van hoe het in de plaats van bestemming geregeld is mbt sociale opvang? (Zijn er studentorganisaties die de studenten opvangen als ze aankomen, is er een pick-up service? Worden er activiteiten georganiseerd voor de studenten)

4. Aanvullende info

- Zijn er studenten beschikbaar die al eens weg geweest zijn, om mee te praten over ervaringen?
- Is er een algemene promotieweek voor studenten die op uitwisseling willen gaan?
- Zijn er mogelijkheden een kamer via de uni te regelen, moet dit op eigen gelegenheid?

Welke indruk krijg je van het BB? Goed georganiseerd, duidelijk, behulpzaam?